Üç Cephe, Üç Mücadele

Millî Mücadele'de Türk milleti hem işgalci devletlerle hem de yıllarca birlikte yaşadığı bazı azınlıklarla savaştı. Anadolu'da **üç cephe** açıldı:

DOĞU CEPHESİ

Ermenilere karşı savaşıldı. Osmanlı'dan kalan düzenli ordu (15. Kolordu) savaştı.

GÜNEY CEPHESİ

Fransızlara ve onlarla iş birliği yapan **Ermenilere** karşı savaşıldı. Halkın kurduğu **Kuvâ-yı Millîye** savaştı.

BATI CEPHESİ

Yunanlara karşı savaşıldı. Millî Mücadele'nin kaderi bu cephede belirlendi (Konu 2 ve 5).

BUNU UNUTMA

Cephelerdeki savaşların yanında içeride Millî Mücadele'yi engellemek isteyenlerle siyasi ve askerî mücadele, dışarıda İtilaf devletleriyle **diplomasi mücadelesi** de yürütüldü.

İngiltere ve İtalya'ya neden cephe açılmadı?

İngiltere: Anadolu'da kendi askerleri yerine **Yunanları** kullandı; Yunanlar âdeta İngiltere'nin piyonu oldu. **İtalya:** İngilizlerle arası açıktı ve kendi ülkesinde iç karışıklıklar yaşanıyordu. İtalyanlar Mondros'a dayanarak **Antalya, Kuşadası, Marmaris ve Fethiye** yörelerini işgal etti ama halkla silahlı çatışmaya girmedi. **II. İnönü'den** sonra çekilmeye başladılar, **Sakarya Zaferi'nden** sonra Anadolu'yu tamamen terk ettiler.

DİKKAT!

Ermenilere ilk zamanlarda Osmanlı'da **"millet-i sadıka"** (sadık millet) denirdi. Ayrılıkçı hareketler XIX. yüzyılın ikinci yarısında başladı.

Ermeniler neden cesaretlendi?

- Fransız İhtilali'nin yaydığı **milliyetçilik** akımı ve büyük devletlerin kışkırtması
- I. Dünya Savaşı'nda **Rusların** silahlandırması; Doğu Anadolu'da çeteler kurup köyleri yakmaları, katliam yapmaları
- Bolşevik İhtilali'yle Rusya savaştan çekilince **Erivan** merkezli (Gümrü ve Kars dolaylarını da içine alan) bir Ermeni devletinin kurulması
- **Mondros'un 24. maddesi:** Doğu Anadolu'daki altı vilayette Ermeni devletine zemin hazırlandı.
- **Paris Barış Konferansı:** Bölgede **ABD mandasında** bir Ermenistan kurulması kararlaştırıldı. **Sevr** de bir Ermeni devletine yer verdi.
- İngiltere, Fransa ve ABD'nin desteği; bazı İngiliz subaylarının silah ve cephane vermesi

General Harbord Raporu

ABD Başkanı Wilson, Anadolu ve Kafkasya'daki durumu incelemek için **Tümgeneral James G. Harbord** başkanlığında bir askerî heyet gönderdi (1 Ağustos 1919). Rapora göre Ermeniler Doğu Anadolu'da **nüfus çoğunluğuna sahip değildi**; bölgenin düzenini bozanlar başta İngiltere olmak üzere işgalci güçlerdi. Millî Mücadele bir isyan değil, **bozulan düzeni yeniden kurmaya yönelik haklı bir hareketti**. ABD'nin bölgede manda kurma projesi hiç gerçekleşmedi.

LGS'DE ÇIKABİLİR

Harbord Raporu, Millî Mücadele'nin **haklılığını uluslararası kamuoyuna** gösterdi; Ermeni iddialarını da çürüttü.

Sıra	Cephe	Nasıl kapandı?	Tarih
1. kapanan	**Doğu Cephesi**	Ermenistan ile **Gümrü Antlaşması**	3 Aralık 1920
2. kapanan	**Güney Cephesi**	Fransa ile **Ankara Antlaşması**	20 Ekim 1921
3. kapanan	**Batı Cephesi**	**Mudanya Ateşkes Antlaşması**	11 Ekim 1922

Doğu Cephesi: Ermenilere Karşı

Doğu'da ilerleyen birlikler (temsilî)

Kâzım Karabekir görevde

İngilizlerin kışkırtmasıyla saldırılarını artıran Ermeniler **Kars, Sarıkamış ve Oltu'yu** ele geçirdi, sınıra yakın yerlerdeki Türkleri katletmeye başladı. Büyük Millet Meclisi, Mondros'tan sonra **ordusunu dağıtmayan** Erzurum'daki 15. Kolordu Komutanı **Kâzım Karabekir Paşa'yı** görevlendirdi. Bu cephede TBMM adına Osmanlı'dan kalan **düzenli ordu** savaştı.

Tarih	Doğu Cephesi'nde gelişmeler
8 Haziran 1920	Doğu illerinde **seferberlik** ilan edildi, belli yaştakiler silah altına alındı.
15 Haziran 1920	15. Kolordu Komutanlığı **"Doğu Cephesi Komutanlığı"** yapıldı; yetkileri artırılan Kâzım Karabekir Paşa komutan oldu.
28 Eylül 1920	Türk ordusu Sarıkamış-Kars-Gümrü doğrultusunda **taarruza** başladı.
29 Eylül - 30 Ekim 1920	**Sarıkamış** (29 Eylül) ve **Kars** (30 Ekim) geri alındı.
7 Kasım 1920	**Gümrü'deki** son direniş kırıldı; Ermeniler barış istedi.
3 Aralık 1920	Ermenistan ile **Gümrü Antlaşması** imzalandı (2-3 Aralık gecesi).
Şubat-Mart 1921	Gürcistan'a verilen notayla (23 Şubat 1921) **Ardahan ve Artvin** alındı, **Batum'a** girildi (11 Mart 1921). Batum, **Moskova Antlaşması** (16 Mart 1921) ile Gürcistan'a bırakıldı (Konu 2).

Gümrü Antlaşması'nın maddeleri

- Ermeniler işgal ettikleri yerlerden çekilecek; **Kars, Sarıkamış, Kağızman, Iğdır, Oltu ve Kulp** TBMM'ye bırakılacak.
- Ermeniler **Sevr'in geçersiz** olduğunu kabul edecek, Sevr'deki haklarından ve Doğu Anadolu'daki toprak isteklerinden vazgeçecek.
- Türkiye'ye karşı düşmanca davranmayacak; Türklere silah kullanmamış Ermeniler Türkiye'ye dönebilecek.

Gümrü'nün önemi

- Ermenilere karşı zafer TBMM'nin **ilk askerî**, Gümrü Antlaşması **ilk siyasi** başarısıdır.
- TBMM'nin uluslararası alanda imzaladığı **ilk antlaşmadır**. TBMM'yi tanıyan **ilk devlet** Ermenistan oldu.
- Doğu Cephesi kapandı; **ilk kapanan cephedir**. TBMM'nin saygınlığı arttı.
- Buradaki birliklerin bir kısmı ve ele geçirilen silah, cephane **Batı Cephesi'ne** gönderildi.

Bir benzetme: İki yangını aynı anda söndürmeye çalışan bir itfaiyeci düşün. Birini söndürdüğü anda bütün hortumlarını öbür yangına çevirebilir. Doğu Cephesi kapanınca TBMM de askerini, silahını ve cephanesini **asıl tehlikenin olduğu Batı Cephesi'ne** aktarabildi.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Sevr'i imzalayan devletlerden onu **geçersiz sayan ilk devlet** Ermenistan oldu (Gümrü Antlaşması).

Kavram kutusu: Seferberlik: Savaş için askerin, silahın ve bütün imkânların hazır hâle getirilmesi. **Taarruz:** Düşmana saldırı. **Nota:** Bir devletin başka bir devlete gönderdiği resmî yazılı bildiri.

Gümrü'nün Kahramanı ve Güney'de İşgal

Kâzım Karabekir Paşa (1882-1948)

İstanbul'da doğdu; Harp Okulu ve Harp Akademisinden mezun oldu. Balkan Savaşı'na, **Çanakkale Savaşları'na** ve Kut'ül-Amâre'de İngilizlere karşı savaşlara katıldı. Doğuda Erzincan'ı, Erzurum'u geri alarak halkı Ermeni katliamından kurtardı. Mondros'tan sonra İstanbul'da verilen görevi kabul etmedi, kendi isteğiyle Erzurum'daki **15. Kolordu** Komutanlığına geçti (13 Mart 1919). Ermeni zulmü yüzünden yetim kalan binlerce çocuğa sahip çıktı, **"Gürbüzler Ordusu"** adını verdiği bu çocuklar için okullar açtı, yazdığı tiyatro oyunlarını onlara oynattı. Zaferden sonra milletvekili oldu; 1946'da **TBMM Başkanı** seçildi.

BUNU UNUTMA

Kâzım Karabekir'in ordusunu **dağıtmaması**, Mondros'a rağmen Doğu'da bir düzenli kuvvetin kalmasını sağladı. Bu cephede zaferin anahtarı budur.

Güney'de işgal nasıl başladı?

Önce İngilizler	Sonra Fransızlar
Mondros'tan sonra İngilizler **Antep, Urfa, Maraş**, İskenderun ve Kilis'i işgal etti. Fransızlar ise Adana, Mersin ve Osmaniye'yi aldı.	**15 Eylül 1919** İngiliz-Fransız antlaşmasıyla (Suriye İtilafnamesi) İngilizler **Antep, Urfa ve Maraş'tan** çekildi, yerlerini Fransızlara bıraktı.
Orta Doğu paylaşıldı: **Irak ve Filistin** İngiliz mandası oldu.	**Suriye ve Lübnan** Fransız mandası oldu. Fransızlar Hatay'ı da işgal etti.

DİKKAT!

Güney Cephesi'nde **düzenli ordu yoktu**. Mondros gereği ordular dağıtılmıştı. Bu cephede **Kuvâ-yı Millîye** (halkın kurduğu milis kuvvetler) savaştı.

Halk neden ayaklandı?

- Fransızlar bölgedeki bazı **Ermenilerle iş birliği** yaptı, Ermeni alayları kurdu; halkın can, mal ve namus güvenliği kalmadı.
- Kalelerden ve camilerden **Türk bayrağı indirildi**; kadınlara saldırıldı.
- İşgalin geçici olduğu söylendiği hâlde Fransızlar şehirlerin yönetimine karıştı.

TBMM ne yaptı? Mustafa Kemal Paşa, direnişi örgütlemek ve daha etkili hâle getirmek için bölgeye **subaylar** gönderdi. TBMM imkânsızlıklar yüzünden bu cepheye az sayıda subay ve az malzeme gönderebildi; zaferi asıl **bölge halkının** fedakârlığı kazandı.

İki cepheyi karşılaştır

	Doğu Cephesi	Güney Cephesi
Kime karşı?	Ermeniler	Fransızlar ve onlarla iş birliği yapan Ermeniler
Kim savaştı?	Düzenli ordu (15. Kolordu, Kâzım Karabekir)	Kuvâ-yı Millîye (bölge halkı)
Nasıl kapandı?	Gümrü Antlaşması (3 Aralık 1920)	Ankara Antlaşması (20 Ekim 1921)

Notlarım

Kahraman Maraş, Şanlı Urfa

Maraş'ta direniş (temsilî)

Maraş Savunması

Fransızlar **30 Ekim 1919'da** Maraş'ı işgal etti. Fransız askerleri ve Ermeniler bir Türk kadınının peçesini yırtınca **Sütçü İmam** bir Fransız askerini öldürdü; direniş başladı. Fransızlar Maraş Kalesi'ndeki **Türk bayrağını indirdi**. Ulu Cami İmamı **Rıdvan Hoca** "hür bayrağı dalgalanmayan esir bir memlekette cuma namazı kılınmayacağını" söyleyerek halkı harekete geçirdi.

20. Kolordu ve dağıtılan 3. Kolordudan gelen subaylar Kuvâ-yı Millîye'yi güçlendirdi. Kadın, erkek, yaşlı, çocuk bütün Maraş halkı **22 gün** sokak sokak savaştı. Fransızlar **11 Şubat 1920'de** şehri terk etti; **12 Şubat 1920'de** Maraş kurtuldu. Bu başarı Kuvâ-yı Millîye'ye moral verdi, güney illerinin kurtuluş yolunu açtı. TBMM Maraş'a **5 Nisan 1925'te İstiklal Madalyası**, **7 Şubat 1973'te "Kahraman"** unvanını verdi.

BUNU UNUTMA

Sütçü İmam: Asıl adı Ali'dir. Uzunoluk Mescidi'nde imamlık yaparken süt de sattığı için bu adla anıldı.

Urfa Savunması

İngilizler **24 Mart 1919'da** Urfa'yı işgal etti, yaklaşık yedi ay sonra (Ekim 1919 sonu) şehri Fransızlara bıraktı. Fransızlar Ermenilerle iş birliği yapıp Türk yönetimine karışınca Jandarma Komutanı **Ali Rıza Bey** ile Belediye Başkanı **Hacı Mustafa Bey** öncülüğünde **Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti** kuruldu. Halk bu cemiyete **"Onikiler"** adını verdi. Mustafa Kemal Paşa'nın Urfa Jandarma Komutanlığına atadığı **Yüzbaşı Ali Saip (Ursavaş) Bey** üç bin kişilik bir Kuvâ-yı Millîye birliği kurdu. Fransızların aşiretleri kendi yanlarına çekme ve halkı bölme çabaları sonuçsuz kaldı.

Tarih	Urfa'nın kurtuluşu
7 Şubat 1920	Ali Saip Bey, "Kuvâ-yı Millîye Kumandanı Namık" imzasıyla Fransızlara **24 saat** içinde Urfa'yı boşaltmaları için ültimatom verdi. İstek reddedildi.
8-9 Şubat 1920	Millî kuvvetler ve Urfalılar taarruza geçti. Kuşatılan Fransızların dışarıdan yardım alması önlendi.
11 Nisan 1920	Yaklaşık iki ay süren çatışmalarda birliklerinin yarısını kaybeden Fransızlar **Urfa'yı terk etti**.
Ödüller	TBMM **1984'te "Şanlı"** unvanını verdi, şehrin adı Şanlıurfa oldu. **2016'da** İstiklal Madalyası verildi.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Onikiler, "12 kişi değil, **120.000** kişiyiz" diyerek Fransızlara karşı Urfa halkının **birlik ve beraberliğini** gösterdi.

Onikiler'in notası

Onikiler, Fransızlara gönderdikleri notada bayrakların indirilmesinin ve iç işlere karışılmasının Fransa'nın Urfa'da **sömürgeci** olarak kalmak istediğini gösterdiğini yazdı. Şehirli ve köylü, Türk ve Kürt, yerleşik ve göçebe bütün Urfa halkının yemin ettiğini; kendilerini tutuklasalar bile yerlerine binlercesinin geleceğini bildirdiler.

Kazanım: Millî Mücadele Dönemi'nde Doğu Cephesi ve Güney Cephesi'nde meydana gelen gelişmeleri kavrar.

Gazi Antep ve Cephenin Kapanışı

Antep Savunması

Suriye sınırına hâkim Antep'i **15 Ocak 1919'da** İngilizler işgal etti, sonra Fransızlara bıraktı. Fransızlar kurdukları Ermeni alayıyla halka baskı yaptı; **Akyol Camii'ndeki** Türk bayrağını indirdiler, sokaklarda kadınlara saldırdılar. Halk **Karayılan'ın** önderliğinde direnişe geçti. Mustafa Kemal'in isteğiyle halk mitinglerle işgali protesto etti, Müdafaa-i Hukuk şubesi açıldı. Antep-Kilis yolu Kuvâ-yı Millîye Komutanlığına **"Şahin Bey"** takma adıyla **Üsteğmen Mehmet Sait Bey** getirildi.

BUNU UNUTMA

Şahin Bey, Fransız komutanına yazdığı mektupta namus ve hürriyet için ölüme atılmanın onlara **"ağustos sıcağında soğuk su içmekten daha tatlı"** geldiğini söyledi.

Tarih	Antep'in direnişi
Şubat-Mart 1920	Şahin Bey, Kilis-Antep yolunda Fransız **ikmal kollarını** vurarak büyük başarılar kazandı.
28 Mart 1920	Fransızların büyük saldırısında son kurşununa kadar savaşan Şahin Bey **şehit düştü**. "Düşman ancak benim vücudum üzerinden geçebilir." sözü ünlüdür.
Sonrası	Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Kuvâ-yı Millîye komutanlığını **Kılıç Ali Bey** üstlendi; Fransızların isteklerini reddetti.
6 Şubat 1921	Direniş sürerken TBMM, çıkardığı bir yasayla Antep'e **"Gazi"** unvanını verdi.
9 Şubat 1921	Yaklaşık **11 ay** aç, susuz ve cephanesiz kalan, **6.000'den fazla şehit** veren Antep halkı teslim olmak zorunda kaldı; direniş yine de sürdü.
2008	Antep'e **İstiklal Madalyası** verildi (7 Şubat 2008).

Güney Cephesi kapanıyor

Batı Cephesi'ndeki zaferler Fransa'nın politikasını değiştirdi. **Sakarya Zaferi'nden** sonra Fransa ile imzalanan **Ankara Antlaşması (20 Ekim 1921)** ile Güney Cephesi'nde savaş sona erdi. Fransızlar işgal ettikleri yerlerden çekildi; Antep 25 Aralık 1921'de boşaltıldı. Antlaşmanın maddeleri Konu 5'te.

Neden-sonuç zinciri

Doğu'da Gümrü zaferi → birlikler ve silahlar Batı'ya → Batı'da İnönü ve Sakarya zaferleri → Fransa'nın politikası değişti → Ankara Antlaşması → Güney Cephesi kapandı. **Bir cephedeki başarı, öbür cephenin kaderini etkiler.**

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Güney'de düzenli ordu değil **halk** savaştığı için şehirlerimiz unvan aldı: **Kahramanmaraş**, **Şanlıurfa**, **Gaziantep**.

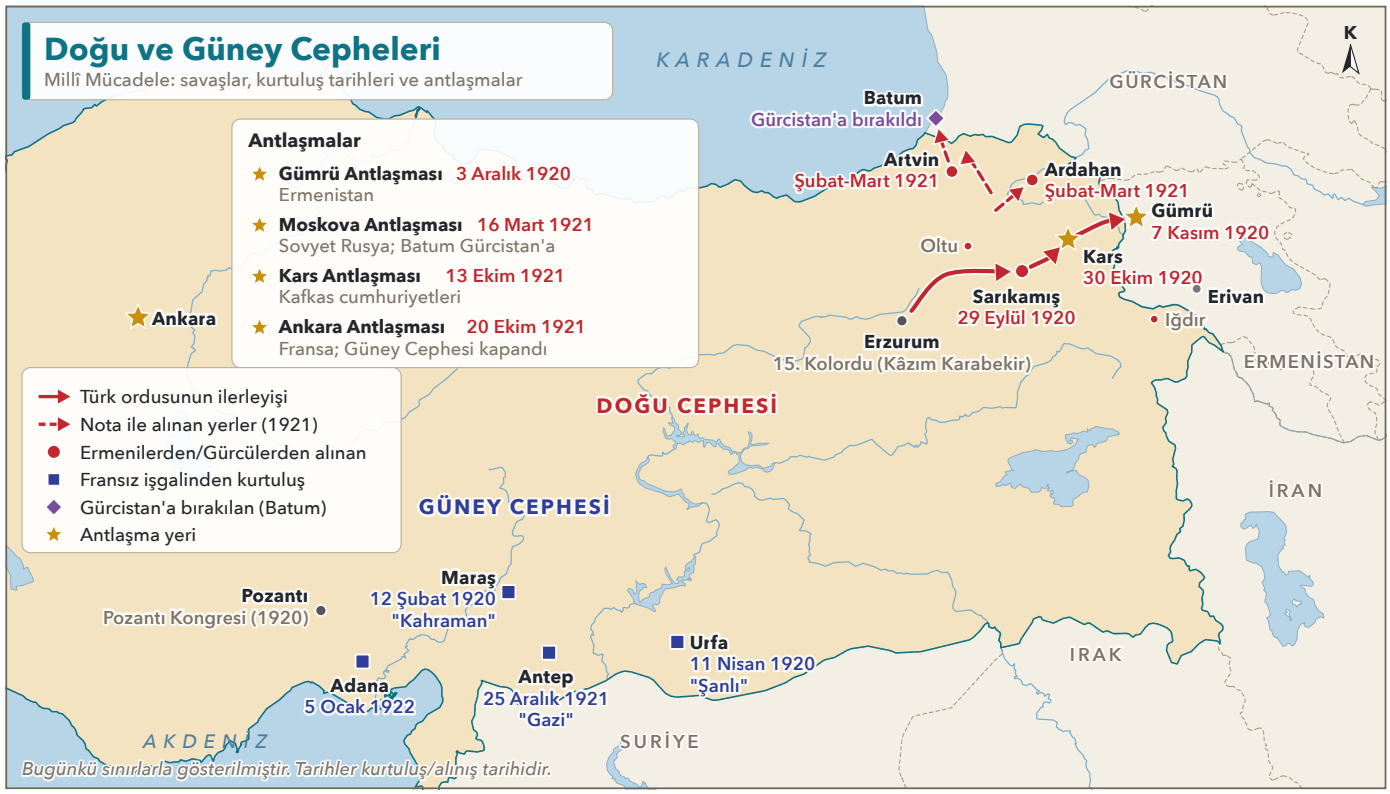
Şehir	Öne çıkanlar	Kurtuluş	Unvan ve madalya
Maraş	Sütçü İmam, Rıdvan Hoca; 22 gün	12 Şubat 1920	Kahraman (1973), İstiklal Madalyası (1925)
Urfa	Onikiler, Ali Saip Bey	11 Nisan 1920	Şanlı (1984), İstiklal Madalyası (2016)
Antep	Şahin Bey, Kılıç Ali; 11 ay	25 Aralık 1921	Gazi (1921), İstiklal Madalyası (2008)

Unvanların anlamı

Gazi: Savaşa katılıp sağ dönen, savaşta yaralanan kahraman. **Kahraman:** Yiğit, cesur, yüreği pek. **Şanlı:** Şanı ve şerefi olan, ünlü. **İstiklal Madalyası:** Millî Mücadele'de üstün hizmet ve fedakârlık gösteren kişilere ve şehirlere TBMM tarafından verilen madalya.

Kazanım: Millî Mücadele Dönemi'nde Doğu Cephesi ve Güney Cephesi'nde meydana gelen gelişmeleri kavrar.

Haritada Doğu ve Güney Cepheleri

Haritayı okuyalım

- **Kâzım Karabekir** komutasında Sarıkamış, Kars ve Gümrü alındı; **Gümrü Antlaşması** ile Doğu Cephesi kapandı.
- **Maraş, Antep ve Urfa** halkı Fransızlara ve Ermeni çetelerine karşı kahramanca direndi.
- **Ankara Antlaşması** (20 Ekim 1921) ile Güney Cephesi kapandı.

A+ LGS'DE ÇIKABİLİR

Doğu Cephesi **ilk kapanan** cephedir; Gümrü, TBMM'nin imzaladığı **ilk** antlaşmadır.

Tekrar edelim

Antlaşma	Tarih	Taraf	Önemi
Gümrü	3 Aralık 1920	Ermenistan	TBMM'nin imzaladığı ilk antlaşma; Doğu Cephesi kapandı.
Moskova	16 Mart 1921	Sovyet Rusya	Batum Gürcistan'a bırakıldı; Misakımillî'yi tanıyan ilk Avrupa devleti.
Kars	13 Ekim 1921	Kafkas cumhuriyetleri	Doğu sınırı kesinleşti.
Ankara	20 Ekim 1921	Fransa	Güney Cephesi kapandı; TBMM'yi tanıyan ilk İtilaf devleti.

Unvanlar

Maraş'a **Kahraman**, Antep'e **Gazi**, Urfa'ya **Şanlı** unvanı verildi. **Adana** 5 Ocak 1922'de Fransız işgalinden kurtuldu.

Doğu sınırı kesinleşti

Kars Antlaşması (13 Ekim 1921) ile Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan, Moskova Antlaşması'nda çizilen sınırı onayladı ve **Sevr'in geçersiz** olduğunu kabul etti. Doğu sınırımız bugünkü şeklini aldı.

Kazanım: Millî Mücadele Dönemi'nde Doğu Cephesi ve Güney Cephesi'nde meydana gelen gelişmeleri kavrar.

Kendimi Deniyorum

A. Doğru mu, yanlış mı?

Cümle doğruysa "D", yanlışsa "Y" yazınız.

- ☐ 1. Doğu Cephesi'nde Ermenilere karşı düzenli ordu savaşmıştır.
- ☐ 2. Gümrü Antlaşması TBMM'nin ilk siyasi başarısıdır.
- ☐ 3. İtalyanlara karşı Antalya'da ayrı bir cephe açılmıştır.
- ☐ 4. Maraş'a "Gazi" unvanı verilmiştir.
- ☐ 5. Güney Cephesi Ankara Antlaşması ile kapanmıştır.

B. Eşleştirelim

Kavramın harfini ilgili açıklamanın başındaki kutuya yazınız.

A) Şahin Bey	☐	Doğu Cephesi Komutanı
B) Karabekir	☐	Urfa'da 24 saatlik ültimatom veren yüzbaşı
C) Sütçü İmam	☐	Ermenilerin çoğunlukta olmadığını yazan general
D) Harbord	☐	Kilis-Antep yolunda şehit düşen komutan
E) Ali Saip Bey	☐	Maraş'ta direnişi başlatan kişi

C. Boşlukları dolduralım

Kelimeler: **Ermenistan** **Rıdvan Hoca** **Onikiler** **Batum**

1. Urfa Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine halk ..... adını verdi.
2. TBMM'yi tanıyan ilk devlet ..... oldu.
3. Gürcistan'a verilen notayla Ardahan, Artvin ve ..... alındı.
4. Maraş'ta halkı cuma namazında harekete geçiren ..... oldu.

D. Bilgimi yazıyorum

1. Millî Mücadele'de İngiltere ve İtalya'ya karşı neden cephe açılmadığını açıklayınız.

2. Gümrü Antlaşması'nın önemini iki maddeyle yazınız.

3. Güney Cephesi'nde halkın direnişe geçmesinin iki nedenini yazınız.

4. Doğu ve Güney cephelerinde savaşan kuvvetler arasındaki farkı açıklayınız.

Bu konunun şarkısını Onur Akmeşe YouTube kanalından dinlemeyi unutmayın!